

Aleksander Lavrenčič
**PETDESET LET
ARHIVA TELEVIZIJE
SLOVENIJA: POMEN
ARHIVSKEGA
GRADIVA,
KI GA HRANI
ARHIV NACIONALNE
TELEVIZIJE ZA
IZOBLIKOVANJE IN
VAROVANJE
NARODNE
IDENTITETE**

285-291

ALEKSANDER LAVRENČIČ
RTV SLOVENIJA – ARHIV
SI-1000 LJUBLJANA

::POVZETEK

TELEVIZIJA SLOVENIJA PRAZNUJE v tem letu petdeset let oddajanja. Že v decembru 1957 je bil ustanovljen tudi arhiv Televizije Slovenija, ki danes hrani izredno dragoceno avdio- vizualno gradivo o dogajanjih v Sloveniji v drugi polovici 20. stoletja. Avdio-vizualno gradivo je izredno občutljivo na zunanje vplive in nenehno izpostavljeno nevarnosti uničenja zaradi kemičnih sprememb ali mehanskih poškodb, zato v arhivu izredno skrbno pazijo na gradivo v skladu z zakonodajo Republike Slovenije, Zakonu o varstvu kulturne dediščine in Zakonu o varovanju dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih, ki določata pogoje in odgovornost za hranjenje gradiva. Ohranitev arhivskega gradiva je naša Obveza za prihodnje rodove, kot glavno poslanstvo RTV Slovenija pa lahko razglasimo ohranitev nacionalnega bogastva, ki ga hranimo v naših arhivih in skrb za slovenski jezik.

Ključne besede: RTV Slovenija, TV Slovenija, Oddelek za arhiviranje in dokumentacijo TV Slovenija, arhivi, avdio- vizualno arhivsko gradivo, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, digitalizacija, kulturna dediščina, arhivistika

ABSTRACT

FIFTY YEARS OF TV SLOVENIA ARCHIVE: IMPORTANCE OF THE ARCHIVE MATERIAL KEPT BY THE ARCHIVE OF NATIONAL TELEVISION FOR THE FORMATION AND PROTECTION OF NATIONAL IDENTITY

TV Slovenia celebrates this year the fiftieth anniversary. Already in December 1957, the archive of TV Slovenia has been founded. Today, it conserves very precious audio – visual documents about the events in Slovenia in the second half of the 20th century. This kind of materials is very sensible to outer influences and constantly exposed to the danger of destroying because of the chemical changes or mechanic damages. That's why Archive of Slovenia, pays extreme attention to these materials/ documents consistently with Slovene laws, with the law about protection of Slovene heritage and law of protection of documentary and archive materials and archives, which determine conditions and responsibility for conservation of materials. This conservation is our duty for the future generation; as central mission of RTV Slovenia, we can proclaim conservation of national wealth, contained in archives, so as care for the Slovene language.

Key words: RTV Slovenia, archives, Department of archives and documentation of TV Slovenia, digitalization, cultural heritage, archive sciences, law of conservation of documentary and archive materials

Spoštovane udeleženke in udeleženci simpozija, najprej bi se vam rad opravičil za to, da gre pri filmu in televiziji pravzaprav za prevaro ali kakor je pojasnil Igor Košir v prispevku O dokumentarnem filmu in dokumentarnosti filma:¹

“... ves čarobno sanjski svet filma temelji na nekakšni napaki – na posebni občutljivosti človeškega vida, ki zadrži svetlobni slikovni vtis tako dolgo, da nam dovolj hitro zaporedje takšnih nepremičnih vtisov ustvari privid gibanja. Ena sam goljufija torej, zaradi katere nam za polno ceno vedno prodajo samo polovico resnično videnega filma!”

Igor Košir je film okrivil za ponarejanje resnice. Sama narava filma je namreč takšna, da nam pri ustvarjanju celotne podobe pomaga domišljija.

Tu se približamo zgodovinarju in interpretaciji virov. V bistvu je skozi oči zgodovinarja filmski zapis subjektivna interpretacija več virov, fragmentov, ki jih naša čutila in razum povežeta v celoto.

Če je Košir film okrivil samo za ponarejanje resnice pa je do sodobnih video zapisov veliko bolj neprizanesljiv in jih opredeli kot bombardiranje naših čutil z zgoščenimi informacijami.

Vladimir Žumer v delu Valorizacija dokumentarnega gradiva za zgodovino, znanost in kulturo navaja mnenje ameriškega arhivista Theodora R. Schellenberga, ki pravi, da je potrebno ogromno maso spisovnega gradiva zmanjšati na razumno mejo.² To je enako pomembno tako za državno upravo kot tudi za znanost. Stroški za hranjenje celotnega gradiva presegajo možnosti tudi najbogatejših držav. Tudi zanimanje znanosti do uporabe gradiva je pogosto v obratnem sorazmerju s količino gradiva: kolikor več gradiva je o neki zadevi, tem manjše je zanimanje za uporabo.

Sam problem verodostojnosti “dokumentarnih” zapisov lahko prenesemo na vse vire, ki so nastali z določenim namenom in z dirigentsko palico ustvarjalca. Kot vir časa, pa je navsezadnje uporabna tudi risanka.

¹Igor Košir, O dokumentarnem filmu in dokumentarnosti filma, v: Slovenski film in njegovo varovanje, 30 let Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije, Ljubljana 1998.

²Vladimir Žumer, Valorizacija dokumentarnega gradiva za zgodovino, znanost in kulturo, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1995.

Moj namen pa ni, da bi razpravljajal o verodostojnosti avdio-vizualnih virov, temveč, kako te vire ohraniti. Avdio-vizualno gradivo je namreč izredno občutljivo na zunanje vplive in nenehno izpostavljeno nevarnosti uničenja zaradi kemičnih sprememb ali mehanskih poškodb.

Vse gradivo, ki ga hrani arhiv TV Slovenija so neprecenljivi dokumenti o dogajanju v drugi polovici 20. stoletja in te dokumente je treba ohraniti.

Letos sem ob smrti Kurta Vonneguta ponovno začel prebirati njegova dela in našel v njih več stičnih točk z arhiviranjem. Tako na primer filmski producent vpraša v Klavnici pet: "Je to protivojna knjiga?"

"Leta in leta so me ljudje često spraševali, s čim se ukvarjam, in ponavadi sem jim odgovarjal, da predvsem s knjigo o Dresdenu.

To sem nekoč rekel tudi Harrisonu Starru, filmskemu producentu, pa je vzdignil obrvi in vprašal: "Je to protivojna knjiga?"

"Tako je," sem rekel. "Pa že."

"Veste, kaj rečem ljudem, kadar slišim, da pišejo protivojne knjige?"

"Ne. Kaj jim rečete, Harrison Starr?"

"Rečem jim: Zakaj ne napišete raje protiledeniške knjige?"

Hotel je reči seveda, da bodo vselej vojne, da jih je prav tako lahko ustaviti kot ledenike. Tudi meni se zdi tako.

In celo če bi vojne ne prihajale kot ledeniki, bi še zmeraj ostala preprosta stara smrt."³

Danes vemo, da žal ni izgleda ali pa recimo interesa v visoki mednarodni politiki, da bi izginile vojne, vemo pa, da nam izginjajo ledeniki. In tako kot navidez večni ledeniki, je tudi arhivsko gradivo obsojeno na bolj ali manj počasno smrt, če bomo sedeli le križem rok in ničesar ukrenili.

Zakonodaja Republike Slovenije, Zakon o varstvu kulturne dediščine, Zakon o varovanju dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih, določa pogoje in odgovornost za hranjenje gradiva.

"Oddelek za arhiviranje in dokumentacijo TV Slovenija (v nadaljevanju TV arhiv) pridobiva, strokovno ureja, odbira in ohranja slikovno gradivo lastne proizvodnje na televizijskih nosilcih informacij (fotografije, diapozitivi, film, magnetoskopski trakovi, video kasete) ter tisti del slikovnega gradiva tuje proizvodnje, za katerega so odkupljene ustrezne pravice uporabe.

V skladu z določili 2. in 7. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine (Ur. l., RS št. 7/99) in določili 2., 36., 39. in 62. člena Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDGA) (Ur. l., RS št. 30/2006) in določili 3. in 6. člena Zakona o Radioteleviziji Slovenija (Ur. l. RS št. 96/2005)

³Kurt Vonnegut ml. Klavnica pet ali Otroška križarska vojna: dolžnostni ples s smrtjo (Slaughterhouse Five, 1969), prevedel Branko Gradišnik, Mladinska knjiga, Ljubljana 1997, str. 9.

je javni zavod RTV Slovenija dolžan skrbeti za ohranjanje, materialno varstvo in urejenost izvirnega in ponovno proizvedenega dokumentarnega gradiva, ki nastane pri njegovi avdio-vizualni produkciji.

Delavke oziroma delavci (v nadaljnjem besedilu delavci) TV arhiva se pri svojem delu ravnaajo po Navodilih Arhiva Republike Slovenije in strokovnih navodilih Mednarodne zveze TV arhivov FIAT/IFTA. Standarde za ravnanje delavcev TV arhiva določa kodeks etike za delavce v arhivskem poklicu.

TV arhiv arhivira naslednja gradiva: programske dokumente o oddaji, filmsko in filmu pripadajoče zvokovno gradivo, magnetoskopske trakove, analogne in digitalne video kasete raznih formatov, analogno in digitalno fotografsko gradivo, digitalne nosilce avdiovizualnih zapisov, ki ustrezajo standardom televizijske tehnologije.

TV arhiv prejeto gradivo računalniško analitično obdela, klasificira in odbira v skladu s potrebami RTVS in določili Navodil Arhiva Republike Slovenije za odbiranje slikovnega arhivskega gradiva o Sloveniji in Slovencih, ki ima trajen pomen za znanost in kulturo. Odbrano arhivsko gradivo je kulturni spomenik.

::6. ČLEN

Arhiv arhivira tudi elektronsko arhivsko gradivo. Postopek arhiviranja elektronskega gradiva do sprejetja zakona o elektronskem arhiviranju določa pravilnik, ki izhaja iz predloga zakona in določa:

- terminologijo,
- zajem izvirnega elektronskega gradiva za hrambo v digitalni obliki,
- pogoje za zanesljivo pretvorbo izvirnega fizičnega in analognega gradiva v elektronsko digitalno obliko,
- dolgoročno hrambo v digitalni obliki,
- pogoje za uničenje izvirnega gradiva po pretvorbi v digitalno obliko,
- pogoje za vzporedno hranjenje gradiva na papirju,
- notranja pravila za zajem, standarde dolgoročne hrambe v digitalni obliki in potrebno infrastrukturo za arhiviranje v digitalni obliki.

Podatki, shranjeni v elektronski obliki morajo biti dosegljivi in primerni za kasnejšo uporabo. Uporabljena tehnologija in postopki morajo v zadostni meri onemogočiti spremembe ali izbris podatkov.

Podatkovne zbirke, ki nastajajo pri arhivsko dokumentacijski obdelavi programskega gradiva v TV arhivu so dostopne predvsem notranjim uporabnikom, ki tako obdelano programsko gradivo lahko uporabljajo za ponovitve, vstavljanje ali pripravlanje povsem novih programov ob upoštevanju določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.”

Klasične metode hranjenja žal obstanka gradiva ob redni uporabi ne zagotavljajo.

Digitalizacija gradiva omogoča lažji dostop do gradiva in olajša postopke pri materialnem varstvu gradiva.

Ob tem je zelo pomembno, da lažji dostop zagotavlja tudi varstvo gradiva, ki bi se ob prepogosti uporabi poškodovalo, pri uporabi avdio-vizualnega gradiva namreč prihaja do že prej omenjenih mehaničnih stikov gradiva z opremo predvajalnikov pri zelo visokih temperaturah in hitrostih, kar arhivsko gradivo uničuje.

Prave rešitve že danes najdemo v visoko razvitih televizijskih postajah in arhivih, kar pa je na žalost spet povezano z denarjem, ki ga vlade namenjajo televizijskim servisom, ti pa arhivom.

Britanska televizijska mreža BBC je že odprla za javnost svoje obsežne video- in avdioarhive. Vsi programi, pa tudi scenariji in osnutki, bodo zdaj na voljo uporabnikom prek spleta kableske televizije. BBC upa, da bo sčasoma uspel javnosti ponuditi več kot milijon ur televizijskih in radijskih vsebin s svojega arhiva. Odločitev so vodilni pri BBC – ju sprejeli na podlagi zahtev javnosti, ki si želi dostopa do BBC – jevih vsebin kadar koli in kjer koli.⁴

Opozoriti moram tudi na to, da je avdio-vizualna dediščina pridobila zaščito pod UNESCO-vim okriljem, podpisali smo apel iz Pariza, ki poziva k ohranitvi dediščine in pomoči ogroženim arhivom, pridružili pa smo se tudi projektu "Archives at Risk", ki ga je za zaščito arhivskega gradiva pripravila Mednarodna zveza televizijskih arhivov FIAT/IFTA.

Ohranitev arhivskega gradiva je naša Obveza za prihodnje rodove. Bivši generalni direktor RTV Slovenija je na prireditvi ob podelitvi Ježkovih nagrad leta 2001 jasno potrdil, da je glavno poslanstvo RTV Slovenija ohranitev nacionalnega bogastva, ki ga hranimo v naših arhivih in skrb za slovenski jezik.⁵ Prizadevanja za uresničitev tega poslanstva jasno izkazuje tudi Strategija dolgoročnega razvoja RTV Slovenija 2004 – 2010:

"Ena najpomembnejših nalog je digitalizacija arhiva. Ker je RTV Slovenija zadolžena za arhiviranje avdio in video produkcije, ki nastaja v hiši in je tako del Arhiva Slovenije, bi bilo nujno, da država prevzame del bremena nase. Ob tem mora RTV Slovenija poiskati model, ki bo javnosti omogočil dostop do arhivskega gradiva. Takšen pristop lahko sčasoma zagotovi dodaten dohodek.

⁴Teletekst TV Slovenija, 19.4.2007, str. 361, z naslednjo pripombo: konec minulega stoletja so potekale razprave ali naj avtorji citirajo vsebino spletnih strani in če jo citirajo kako oziroma kakšno vrednost imajo ti citati, ko pa se spletne strani spreminjajo. Danes te polemike glede citiranja spletnih strani, ki so postale dejstvo, niso več potrebne, obstaja pa še vedno problem, kako citirati strani minljivega medija kot je teletekst.

⁵Oddelek za arhiviranje in dokumentacijo TV Slovenija, B 3974I, Dan RTV – Podelitev Ježkovih nagrad 2001, 26.10.2001.

Programi javnega radia in televizije bodo namenjeni informiranju, izobraževanju, kulturi in razvedrilu. Težili bomo k temu, da bomo tudi v prihodnje kakovosten medij, mnenjski voditelj v javni razpravi, ki bo z jasno definirano programsko in uredniško politiko, pristojno in z avtoriteto vrhunskih ustvarjalcev in novinarjev, osrednji medij v slovenski družbi. Programi RTV bodo odražali tudi življenje in dogajanje v regijah. To bomo uresničevali z regionalnimi okni in z rednim uvrščanjem regionalnih vsebin v osrednje nacionalne programe. Regionalna centra in programa za italijansko in madžarsko narodno skupnost bosta delovala na dveh nivojih – izhajajoč iz zanimanja prebivalcev regije (kar ima ožji regionalni pomen) in iz dogajanj v regij, ki presegajo njen okvir, s čemer zaslužijo predstavitev v širšem slovenskem prostoru. Natančno bomo tudi določili obseg njihovega dela, v primerjavi s podobnimi centri v svetu in poskrbeli, da ostanejo znotraj dogovorjenih okvirov. V skladu z demografskimi trendi bomo namenili več programskega prostora in prilagojenih vsebin starajoči populaciji.

Razvijali bomo tudi multimedijski center, ki združuje programsko ponudbo radijskih in televizijskih spletnih storitev in jih posreduje preko interneta, obenem pa združuje teletekst, podnaslavljanje za gluhe in naglušne ter omogoča plačljivo in neodplačno brskanje na odpoklic po radijskih, televizijskih in besednih arhivih. Na osnovi digitalizacije in oddajanja preko satelita in digitalnih prizemeljskih mrež bomo zagotovili tudi dodatne specializirane radijske in televizijske programe informativnega, parlamentarnega, izobraževalnega, športnega in arhivskega programa ter čezmejne televizije za narodnostne programe.

Prenova arhivov na RTV Slovenija je zelo obsežen, drag in zahteven projekt. Smiselno se je lotiti posameznih zaključenih celot.

Podprojekti so:

- organizacija arhivov in prostorska ureditev;
- digitalizacija in obnavljanje video ter avdio posnetkov;
- strukturiranje podatkov o vsebini;
- informacijska podpora arhivom;
- za izvedbo teh podprojektov po posameznih fazah bo potrebno poiskati tudi investicijska sredstva razvojnih skladov.⁶

Dejstvo je, da nikoli ne bomo uspeli ohraniti celotne avdio-vizualne dediščine človeštva, valovi časa jo požirajo, kot izginjajo obale zaradi valov morja. Ti koščki obale, ki jih ne moremo nadomestiti z novimi, in so za vedno izgubljeni nas opozarjajo, da moramo hitro ukrepati. Vsaka izgubljena sekunda nas bo stala veliko v prihodnjih stoletjih. Ne sprašujmo se, komu izginja dediščina, izginja nam.

⁶Strategija dolgoročnega razvoja RTV Slovenija 2004 – 2010, http://www.rtvlo.si/files/ijz/strategija_rtv_slovenija_2004-2010-mediji-6-9-05.doc v obliki html.

